

בַּמִּדֶּע וּבַסְּפָרוֹת

פְּרוּשִׁים הַסְטוֹרִיִּים וּפְרוּשִׁים מְזִיפִים (1)

מאת פרופ' יחיאל מיכל הכהן גוטמן

(מאמר ראשון)

א.

משל עתיק המיוחס להירקליטוס אומר: מי נהר שוטף מתחלפים מרגע לרגע ואין לך אדם טובל פעמים באותן מים ממש. — המשל הזה יותר ממה שהוא מבליט שטף המאורעות שבחיי הטבע הרי הוא בא ללמד גם על עצם הדברים נושאי המאורעות. אנחנו רגילים לדבר על מושגים ושמות ובפרט על שמות קבוציים, על גזעים וכתות שנחשול היסטורי העלה אותם על פני במת החיים, כעל דברים מוצקים שנתגבשו ונעשו קרן קיימת של המציאות, וקנינו התמידי של עולמנו הרוחני או הגשמי. אמנם על פי האמת המדויקת יש בכל מה שהולידה ההיסטוריה ואפילו באותם הדברים שקיומם מתמיד והולך, איזה מצב של נזילה ותמורה, אינה שטף של שנויים פנימיים או חיצוניים המותנים מזמנם ומקומם. העד היותר מצויין בבחינה זו בהיסטוריה היהודית הוא — מושג הפרושים.

מי הם הפרושים? — התעודות היהודיות עניות מאד במקום זה. גייגר התאמץ לבא עד מקורו הראשון של המושג הזה ומצא אותו רמזו במלת „נבדל“ שבלשון הכתוב (נחמי' י, כט) הנבדל מעמי הארצות אל תורת האלהים, שנעתק בארמית אתפרש. בנוגע למובן האטימולוגי יתכן שהצדק אתו. אָמנם נפלא הדבר שהתגלות מלת „פרושים“ התאחזה בעברית עד תקופת החשמונאים עי' (קידושין סו, א) המעשה באלעזר בן פועירה וינאי המלך. וגם שם לא עמי הארץ הם

(1) להופעת ספרו של פרופ' ל. פינקלשטיין על הפרושים לפי יסודם הסוציאלי של דתם ואמונתם. ב' כרכים, פילדלפיה 1938.

המתנגדים לפרושים, רק כתה ידועה שהיתה בלבם טינא כלפיהם. מהמשך הסוגיא נראה ששונאי הפרושים התנגדו לתורה שבעל פה ואולי התנגדו גם לענינים אחרים שאינם מפורשים שם. — יותר מפורש הענין במשנה סוף ידים (פ"ד מ"רח) שם ר' יוחנן בן זכאי מדחה את הצדוקים בקובלנותם כלפי הפרושים. ע"ע תוספתא ידים ספ"ב שהענין קטוע ויחד עם הצדוקים מזכירים גם „ביתותיים". ועע"ש (חגיגה פ"ג 35) מעשה שהטבילו המנורה וכו'.

ויותר נפלא מזה שתשמיש המלה לא נמשך הרבה בספרות התלמודית. ורק לעתים רחוקות נזכרו הפרושים ודוקא בניגוד אל הצדוקים. לפי לשון הכתוב שבנחמיה היה ראוי להזכיר את הפרושים גם בניגוד לעמי הארץ. אבל לשון המשנה והתלמוד משתמש לצורך זה במלת חברים ותלמידי חכמים. — סוף דבר מלת „פרושים" היא מלה שכולה היסטורית בחיי היהדות ותשמישה המקורי כבר פסק בתקופת התלמוד, וגם המשנה קמצנית מאד בתשמיש מלה זו. בכוונה אני אומר שתשמישה המקורי של מלת „פרושים" נתבטל, לפי שהמלה לא פסקה לגמרי, אבל קבלה כוונה אחרת תכף אחר החורבן כמ"ש (תוספתא סוטה פט"ו, 11-12) „משחרב בית המקדש רבו פרושים בישראל ולא היו אוכלין בשר ולא היו שותין יין, ניטפל להן ר' יהושע אָמר להן, בני מפני מה אין אתם אוכלין בשר וכו' אמר להם אף תאנים וענבים לא נאכל, שמהם היו מביאים ביכורים בעצרת, לחם לא נאכל, שמהם היו מביאים שתי הלחם ולחם הפנים וכו'". — במקום זה כנראה פסקה המלה מהיות שמה של כתה מיוחדת, כמו שהיתה קודם החורבן, וזה עיקר גדול בחקירתנו כי כל עסקנו באותם הפרושים שהיו בני גילו של ישו הנוצרי.

ואעיר עוד על מיני פרושים הדומים במקצת לאבלי ציון הקיצונים שהזכרתי. עי' סוטה (פ"ג מ"ד) הוא (ר' יהושע) היה אומר, חסיד שוטה ורשע ערום ואשה פרושה ומכות פרושין, הרי אלו מבלי עולם. ועי' בגמ' שם (כב, ב) ת"ר שבעה פרושין הן, פרוש שיכמי, פרוש נקפי, פרוש קיזאי, פרוש מדוכיא, פרוש מה חובתי ואעשנו, פרוש מאהבה, פרוש מיראה. וע"ש הפירושים לזה. העובדה שר' יהושע הוא בעל המימרא במשנה וכן גם בתוספתא אצל הפרושים בבחינת אבלות ציון הקיצונים, מתברר, שכל הענין מדבר מיחידים פרטים שנטו לקיצוניות ואין להם דבר עם הפרושים שלפני החורבן שהיו בעלי שיטה וכיתה מיוחדת והיו מורי העם ומייסדי הלכות. — מלת פרושים אָבד לה ערכה המקורי.

עוד יש להעיר על מקום מחוסר הבנה ברורה בתוספתא (ברכות פ"ג 25) שמונה עשרה ברכות שאָמרו חכמים וכו' כולל של מינים בשל פרושים ושל גרים בשל זקנים ושל דוד בשל ירושלים. — עוד הפעם נמצאה משנה זו שם (היצ' צקמ' צד 9 שורה 7 ובהגהות שם „של מינים ושל פושעים במכניע זדים וכן הגיה בעל מנחת ביכורים ר' שמואל אביגדור מקרלין). ונראה שהצדק עם המגיהים, ומלת פושעים נתחלף למעתיק עם פרושים, ובפרט שנוסח הירושלמי

(דפוס ויניציא רפ"ג, ברכות דף ת, א, שורה 8-9) מתאים לזה וז"ל: „והתני כולל של מינים ושל פושעים במכניע זדים“. אָמנם עי' בסידור עבודת ישראל לר"י בער צד 94 שמתאמץ להחזיק בגי' פרושים ומכארו במוכן פורשים מדרכי ציבור. אם יש איזה ממש בפירוש זה, הרי לנו פירוש חדש על ה„פרושים“. אָמנם לפירוש זה אין שום סעד ספרותי.

העיקר הוא שכת הפרושים שקנתה לעצמה מקום מיוחד בהיסטוריה צמחה בתקופת בית שני*) ראשיתה היתה מצער, כי המושלים החשמונאים פנו לה עורף והכהנים הראשיים היו צדוקים, רק קרוב לחרבן הבית בזמנו של ר' יוחנן בן זכאי נתבצר לה מקום בסנהדרין. אָמנם קודם לכן היתה השפעתם של הפרושים פעוטה מאד ולא היתה להם דעת מכריעה לא בהנהלת הממשלה ולא בסנהדרין ולא במינוי כהנים גדולים ושאר משרות שבכהונה והנהלת עניני בית המקדש.

לעומת כל זאת זכתה מלת פרושים להתאזרח כסלע איתן בספרות הנוצרים. אין ספק שהגורם הראשי לעובדה זו, שספרי הברית החדשה מזכירים את הפרושים במקומות שונים.

כמה קולמסים נשתברו וכמה דיו גשפך משני הצדדים על קטגוריא וסניגוריא בדבר כת הפרושים, ושאלה זו, שהיא לכאורה שאלה היסטורית בלבד, — מי הם הפרושים של תקופת ישו ועד כמה יש להתאים האמור בספרי הברית להאמת ההיסטורית וכמה מהדברים יש בהם משום פולמוס כתתי ומשום הד קולם של זרמי תקופה סוערה — לא באה עדיין לכלל פתרון מדעי. כל דור ודור ממציא פירוש חדש ומוסיף נופך משלו.

מנקודת מבט זה יש לספרו החדש של פינקלשטיין חשיבות ידועה. הוא מטפל בשני כרכים בשאלה סבוכה זו, שעדיין לא הוסרה מעל הפרק. לכאורה היה אפשר להעיר, שיש בספר שלפנינו גם משום בל תוסיף, וזה משתי פנים: א) בנוגע לתוכן הספרותי והחומר המכוון למושג פרושים בלבד, אפשר היה לצמצם את הצעת הענין ולהשמיט כמה וכמה פרטים שנראים כמיותרים. ב) המחבר בנה לעצמו יסוד יותר רחב מכפי הדרוש להצעת הענין מצד עצמו, הוא התאמץ לגלות כמה וכמה יחסים פנימיים ששלטו בשעתם בין הפרושים ובין סדרי המדינה והחברה, שחיי הפרושים היו מותנים מהם ותלויים בהם. באופן שספרו של פינקלשטיין מקיף ציור כולל מחיי היהדות בתקופתם של הפרושים שאינו שייך לעצם הענין.

אפשר אָמנם שהמחבר עשה זאת בכוונה, כי העיקר בשאלת הפרושים לא הפתרון הפילולוגי, רק הפתרון ההיסטורי. לא־מובנה של המלה גרם לערבוב מושגים, אלא המובן ההיסטורי שבה. דומה שכבר עסק בשאלה זו בכמה מאמרים אחרים גם כן, הרגיש ששאלת הפרושים אינה שאלה פנימית בלבד,

(*) עיין תוה"ל, ח"ב על ראשית צמיחת הפרושים והצדוקים מתקופת בית ראשון—המערכת.

רק שאלה היסטורית שעוקצה מופנה לצד חוץ. הצד הפנימי שבשאלת הפרושים התכווץ מאד, ואולי היה הענין כבר נשכח מלב, לולא היה נתבע לרשות הרבים של העולם הנוצרי. בבתי המדרש של ישיבות ארץ ישראל ובבל לא היו עוסקים בשאלת הפרושים, אולי מטעם הפשוט של „מאי דהוה הוה“ או „למאי נפקא לך מינה“. הפרושים בתור מפלגה דתית וחברתית היה כחה מתגלה בפרטות כלפי הצדוקים ובמקצת גם כלפי שאר כתות שהיו במציאות קודם חורבן הבית. — ואפילו כלפי עמי הארץ שנזכרו בניגוד אל הנבדלים אי אפשר לתת להפרושים חשיבות כתתית, כי אין לך אומה שאין בה אנשי תרבות והשכלה מובדלים בנימוסיהם והנהגתם מ„עמי הארץ“ שלהם. — אמנם כלפי חוץ הלכה וגדלה חשיבות הפרושים, מסבות שהיו נובעות מחוץ לתחומם. כלומר לא מנקודת כובד ידיעתם, מהות למודם וכדומה, רק מסבת זרמים שונים ומתנגדים זה לזה, שהתחוללו כארבעים שנה לפני חורבן בית שני והתחילו מתנגשים ונתקלים זה בזה. הפרושים נעשו לבני גילם ולבעלי דינם של הגבורים הראשונים שבא זכרם בספרי הברית החדשה. לפי עדות האוונגליונים היה ישו הנוצרי בעצמו בא עמם בדברים, ולפעמים דבר עליהם קשות. — עובדה זו עוררה התעניינות מיוחדת כלפי הפרושים ועשתה אותם כחטיבה בפני עצמה, מובדלה מכל מסגרת היסטורית ומופרשה מכל שפע של זמן ומקום, מכל נגיעה של התפתחות ושינוי. — הפרושים נידונים כמעט כבריה בפני עצמה שעד נצח לא תשתנה, ונידונים כגוף אחד שכולו חייב. רבבות הפרושים שהיו בזמנם אישים נבדלים, יושבי מקומות שונים, בני דעות שונות ומדות שונות כשאר המון בני אדם, רק שחינוכם, השכלתם ואימון כביר לדתם עשה אותם למפלגה אחת — במלה אחת הפרושים שהיו קיבוץ בעל גוונים רבים המקיף אישים אין מספר במחיצתו נתגבש אצל כמה מאנשי הכנסייה הנוצרית לאיזה מין של איש אחד קונסטרוקטיבי בעל נפש אחת ותכונה אחת, נקי מכל רבוי מזגים, מכל גורמים היסטוריים ומכל השפעות של זמנים ומקומות. ומן האיש הקונסרבטיבי הזה, שבראשיתו היה מקפל בקרבו את כת הפרושים שלפני החורבן נבנה במשך העתים צלם דמות תבניתו של — היהודי הנצחי.

מבחינה זו חובה כפולה מוטלת עלינו להתבונן בזרם הכללי של האומה, שבקרבה באה לכלל חיים היסטוריים כת הפרושים. ובהיות שכל זרם כללי יש בו שלימות פנימית, וכל הגלים שבו מתנועעים על פי חקים מכריחים של שטף הזרם כולה, הרי ברור, שאמתת תכונתם של הפרושים אינה ניכרת מתוך עצמה בלבד רק מידיעת כלל הזרם. וזו היא גם עיקר מלאכתו של פינקלשטיין. הוא מתאמץ לתת לנו תמונה מתאימה מדור הפרושים ולהביא בחשבון את הכוחות הדתיים והחברתיים שהיו שולטים בתקופה המדוברת.

ב.

פינקלשטיין שואף לתאר את הזרם ההיסטורי שבו בא מושג הפרושים לכלל מציאות ככוח ניכר בפני עצמו ושלוו בתוך שאר כוחותיה של האומה. ראשית מלאכתו היתה לתאר את הקרקע שגידלה את הפרושים, את מנהגי החיים שהיו שוררים בשעתם בין השדרות השונות של האומה היהודית, את האידיאלים ואת המטרות שהיו לעינים לכלל היהדות ובתוכם האידיאלים הכי נשגבים: שויון בני אדם, כבוד הבריות ורעיון השלום. ואחרי כן הוא מפרט והולך את תורת היהדות כפי שבאה לכלל הלכה למעשה אצל הפרושים והחילוקים שהיו בינם לבין הצדוקים; ענין תחיית המרעים והשאגרת הנפש; ענין המלאכים; דרכי החיים הפשוטים; השגחה, גזירה קדומה וחופש הרצון; מהות תורה שבעל פה; מלחמה והגנה בפני הטמיעה הדתית בצרוף עם התמורה הכבירה שהתחוללה בחיי היהדות בעת אשר המקדש פסק לאט לאט מהיות מרכז החיים הדתיים — וזה היה במקצת גם קודם החורבן — ובית הכנסת התחיל לרשת את מקומו. ולבסוף בא פינקלשטיין עוד הפעם לדבר על הפרושים בהתייחסותם לההיליניסטים והחסידיים, כעל ענין היסטורי שהיה לו בזמנו חשיבות מיוחדת כלפי חוץ.

התיאור הפרטי של סכום כל הזרמים שבהם השתלבה כת הפרושים כמפלגה העומדת ברשות עצמה והמשיכה הוייתה הפרטית במשך תקופת מייסד הנוצרים ועד חורבן הבית, מפיץ אור אמתי על מהות הפרושים. לראשונה אנו רואים שהפרושים לא היו סדורים בשכבות היותר גבוהות של החברה, רק בשכבות התיכונות — אף שהיו גם אי אלו פרטים היוצאים מן הכלל. — די להתכונן בטבלא שבצד 4-5: בירושלים עצמה אנו רואים בשכבות העליונות את אנשי הורדוס או אוהבי הרומאים, את הצדוקים ומעט מזעיר אנשים הנמנים על בית שמאי. חוץ מאלה יש עוד להזכיר את האצילים שבכהונה שהיו לרוב צדוקים ואולי גם אחדים מבית שמאי. — בין האצילים שביהודה נמנים לרוב עשירי העם בעלי שדות וכרמים שבקרבת יריחו, שהיו לרוב אוהבי הרומיים וגטו לטמיעה. אחריהם נמנים בעלי נחלות שבשפילה שהיו לרוב עמי הארץ וביניהם התערבו מעט מזעיר גם אנשים מבית שמאי. מלבד אלה יש להזכיר את הכהנים שבגבולין, שבכללם היו שייכים לעמי הארץ, אִמנם גם ביניהם היו מעורבין אנשים מבית שמאי. ולבסוף יש להזכיר את אצילי הגליל שבעיקרם היו עשירים בקרקעות, עמי הארץ, ונתערבו בתוכם גם קצת מאנשי בית שמאי. והיו ביניהם גם קנאים.

מן הטבלא הקצרה הזאת נראה, שבשכבות העליונות היו הפרושים (שבעיקרם היו נמנים על אנשי בית שמאי) בטלים ברוב כלפי אנשי הורדוס והצדוקים בירושלים, וכן היו הפרושים מועטים במנין והשפעה גם ביהודה וגליל.

פינקלשטיין רומז בקצרה בטבלא הנזכרה על מרקוס 12, 13 המדבר על אנשים מן הפרושים ומאנשי הורדוס שרצו לתפוס את ישו בדברו ושאלו אותו הנכון לתת מס אל הקיסר אם לא. —

פינקלשטיין מסתפק פה ברמזו בלבד, לפי שבכוונה הרחיק את היסוד האפולוגיטי מספרו. הוא צמצם את כל מלאכתו על בירור החומר ההיסטורי בלבד, אָמנם החומר בעצמו יש בו כדי להשיב על השאלה שלפנינו.

השאלה, אם יש לשלם לקיסר הרומי מס או לא, היא שאלה פוליטית נקיה, שאין בה, לכל חפחות במקום הזה, אף שמץ קל מאמונה ודת, כי שאלה זו מוסבת על המצב המיוחד של ארץ ישראל שבימים ההם היתה מושכת בעול זרים והעול היה קשה מאד וביחוד היתה האומה סובלת הרבה מידו הכבירה של קיסר קשה לב מאד טיביריאס ופקידו האכזר פונטיס פילאטוס, שהיה פרקוראטור בימים ההם. שאלה דומה לזו נכפלה ונשנתה כמה מאות פעמים במשך מהלך ההיסטוריה אצל כמה וכמה עמים וגזעים גם כן שמושל זר תקפס וגזל את ארצם ופשט ממשלתו עליהם במקל חובלים. — המנהיגים של ארצות כאלה וביחוד פקידי העריצים הממונים על העם ובאים על שכרם בשביל אמן משמרתם, וכן גם אלה שמעוניינים באופן שהוא במשטר ממשלת העריץ מפקחים ביותר על התנועות הפנימיות של בני העם והגזע, ובודקים בעינים חושדות אחרי הגחלים החבואות בתוך האפר כדי שלא תפרוץ מהן שלהבת המרידה — ברור הדבר שבמצבים כאלה משגיחים ביתר שאת על איש שכזה שהמון בני אדם נמשכים אחריו, ובודקים אחריו ותוהים על קנקנו, כדי להוכיח אם אינו עלול לעורר מרד על הממשלה השוררת.

וכן ברור הדבר, שהשאלה, אם נכון לשלם מס לקיסר, אינה בשום אופן שאלה השייכת דווקא לפרושים מצד דתם המיוחד, אלא בדיקה ובחינה פוליטית מצד ראשי העם המעוניינים בהנהגת המדינה במובן חיובי או שלילי. — ובאמת גם בספרי האוונגליונים, במקום הנזכר ובמקבילותיו, נזכרו מלבד הפרושים גם ראשי הכהנים, שבתקופת ישו היו שייכים לכת הצדוקים וכן אנשי הורדוס שגם כן לא היו פרושים. ואפילו אם נניח שמלת „פרושים“ במקום הזה הוא אבתנטי ועיקרי — ענין שעדיין אינו מוסכם כל כך, כי כתיבת האוונגליונים מאוחרת היא לפי רוב המבקרים לחיי ישו, ויותר מאוחרות הן כמה הגהות והוספות שנשתקעו בספרי חבר"ח מטעמים ונימוקים התלויים בתקופות מאוחרות לזמנו של ישו — הרי הפרושים שהיו כמו עשר שנים או יותר קודם החורבן, היו מעורבים בגוף האומה ורק מעטים זכו לרכוש להם מקום בין האצילים, והם היו לרוב מאנשי בית שמאי. ואם נקדים ללכת אחר עד זמנו של ישו, הרי מספר הפרושים שבין האצילים עוד יותר מצומצם מבתקופה הסמוכה לחורבן. ובכן היתה השאלה הפוליטית „אם נכון לשלם מס לקיסר“ שאלת האצילים שבעיקרם התחברו מאנשי הורדוס, מאצילי הכהנים שהיו צדוקים ורק מועט מצומצם מאד היה ביניהם מכת הפרושים. — והשאלה היא, כפי שביארתי,

אחת מן השאלות הטיפוסיות שנבדקים בהם אנשי גזעים ואומות שחשודים להמיש מעל צוארם עול זרים ועריצים, או עול פקידים אכזריים, כדי לברר אם אין רוח מרד ביניהם. — כמה פרטים בענין זה מבוארים באריכות על פי המקורות בספרו של חבולסון על דבר עלילת דם (דיע בלוטענקלאגע אונד זאנסטיגע מיטעלאטערליכע בעשולדיגונגען דער יודען. פרנקפורט ענ"מ, 1901) מצד 35 והלאה.

תכונתו ההיסטוריוגרפית של פינקלשטיין הוא שאינו בא לא כמבקר ולא כמתוכח לצד חוץ רק — כהיסטוריון פנימי בלבד שכל עסקו הוא לתאר המאורעות הפנימיים כהווייתם. עי' למשל מצד 66 והלאה ענין קריאת שמע שקבע מסמרות בסדר עבודת השם ותפס בקרב האומה את המקום הכי נכבד בבתי כנסיות לאות קבלת מלכות שמים. לפי השערותו של פינקלשטיין כבר התפתחה חשיבותם של בתי כנסיות בין האומה לחיזוק אמונה ועבודת השם (אבל אין כאן מן החדוש, עי' מאמרי ארץ ישראל במדרש ותלמוד מצד צ"ג והלאה) קריאת שמע כבר נעשתה לתפלה ולענין של קבלת עול מלכות שמים, ועל זה מורה גם הקריאה התחובה בין „שמע“ ל„אהבת“ והיא „ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד“ עפה"כ (תהל' ע"ב, י"ט), כי על ידי תחיבה כזו פסקה פרשת „שמע“ מהיות קריאת פרשה פשוטה שבתורה. אִמנם פינקלשטיין רואה בפרשת שמע לא רק תפלה בלבד, אבל גם קבלת עול מלכות שמים שכזו, שיש בה עוקץ שול התנגדות כלפי עול מלכות בשר ודם, ובכוון ישר אל הפרושים יתכן להכיר בו לפי דעתו מעין הפגנה כלפי מלכות רומי, ולכן היו אנשי יריחו אומרים פרשת שמע בהשמטת בשכמל"ו. עי' גם המקורות שציין שם המחבר.

לפי דעתי אין ענין זה מבורר. בעלי המדרש ראו בהוספה זו ענין ישן נושן וייחסוהו ליעקב אבינו, ואינם מזכירים בשום מקום שקבלת עול מלכות שמים יש בו מעין החלשת הכרתה של „מלכותא דארעא“ (ועי' אבות, פ"ג מ"ב) ר' חנינא סגן הכהנים אומר, הוי מתפלל בשלומה של מלכות וכו'. — שאלת המרידה כלפי מלכות רומי יתכן התעוררה כפעם בפעם, גם סמוך לתקופת הורדוס, אִמנם רעיון המרד תקף את היהדות בכל כחו סמוך לחורבן, אבל כמובן, אין מן הנמנע שגם בימי ישו התעוררו אי אלו סכסוכים מדיניים שהעלו על הפרק שאלות כאלו, אִמנם קשה לכוון אותם על הפרושים בלבד, כי זה אינו מתאים לרוח הפרושים באשר הם פרושים. הלא גם בשעת חורבן הבית היה איש העתיד ורודף שלום שממנו נבנתה הגולה החדשה ופרצה על פני כל כדור הארץ, המצויין שבפרושים, רבן יוחנן בן זכאי, הוא קיבץ תלמידיו ופליטי הפרושים לייסוד מרכז חדש ביבנה. כמובן מעורבים היו בין הנלחמים האחרונים על לגיוני רומי כל המפלגות וכל השדרות עד כדי טשטוש כל חילוק בבחינת התייחסותם לכיתה אחת או חברתה ואין שום ספק שהיו ביניהם גם פרושים ובפרט הגלולים על תלמידי בית שמאי, וכפי שהעירותי במאמרי על י"ח דבר באנציקלופדיה החדשה (ערך אַכצעהן פעראַרדונגען כרך א' מצד 741 והלאה).

אֲמַנָם הפרושים האלה לא מצד פרישותם מסרו נפשם על חומות ירושלים, רק מצד סתם יהדותם ואהבתם למקדש וארץ. ולכן קרוב הדבר שרוח קטיגוריא שהתחוללה לאחר חורבן הבית בכנסייה הנוצרית שינתה במקצת את פני כל הענין והכניסה יחסים מאוחרים אל תקופה שקודם החורבן.

עיקר מלאכתו של פינקלשטיין, לתאר את הפרושים לפי מקומם הפנימי שתפסו ברנך היהדות עדיין צריך עיון. לפי דעתו היו הפרושים בדרך כלל נמנים על חלק הפלבים שבעם, הם היו בכלל סופרי העם ומלמדי תורתו, ולכן היו בסתר המדרגה. הפטריציים, כלומר העשירים שבאומה לא ראו שום אידיאל בזה לעשות בניהם פרושים. אבל קשה מאד להגביל עד כמה יש מקום בארץ ישראל הקדומה להקבלת פרושים אל פלביים וכו', כי פלביים ופטריציים תמונות רומיות הן ויש כמה ספיקות ופקפוקים בהשוואת תכונת חלוקתה של החברה הרומית. אֲמַנָם בכל אופן נכונה היא ההשערה שהפרושים היו מובלעים בעצם האומה ושם היה רוב בנינם ורוב מנינם. — רק מועט מן המועט זכה להכנס למדרגת האצילים. — התופעה כשהיא לעצמה מופלגה היא, שדוקא המלומדים שבאומה והנוהרים בענייני מצות יהיו הפלביים, אבל כך הוא טבע של אומה זו: הוזהרו בבני העניים שמהם תצא תורה (נדר' פ"א, א').

פינקלשטיין מלא דחוברנו במדה ידועה בזה שהוא נותן לנו ציור נאמן מחיי הפרושים בהתייחסותם אל שאר המפלגות. בתנועה הנוצרית הוא נוגע רק דרך אגב ועד כמה שהיא נתבעת דרך המשך הענינים. הפרושים הראשונים לא היו מצויינים בהשפעה יתרה על שאר כל הכתות. הממשלה לא היתה מסורה בידם, אבל התורה הירצה שמורה על ידם. הפרושים היו סופרים, לומדים ומלמדים. בדרך כלל היו הם העניים שבעם, כפי שכבר בארתי (ועי' ביחוד מצד 264 והלצה). — העובדה שדוקא הם נעשו לראשי המדברים והמתנגדים כלפי הכנסייה הנוצרית, היא בעיקרה עובדה מאוחרת שנתגבשה אחר החורבן, בזמן שהכתות הפוליטיות והקשורות ביחוסים שלפני החורבן נשמטו לאחד אחד, ונשארה רק יהדות פשוטה בלי שם לווי. — או במלים אחרות, זרם חדש עבר על פני התבל, הנצרות הציפה את העולם העתיק, ותעמולתה הכבירה התפשטה גם על היהודים. ומכיון שכל גליה נתקלו בם, נתחדש עוד הפעם שם ה"פרושים" שהיו מלפנים כיתה מיוחדת — גל בין הגלים הרבים שכבר טבעו בתהום הנצח — הפרושים שאחר החורבן כמעט שאין להם שום שייכות עם הפרושים שקודם החורבן. מצד אחד אין השם נוהג בין היהודים עצמם. כי אֲפֶסֶה הכתות שמלפנים ונשארו רק סתם יהודים; חכמים, חברים ועמי הארץ, מקילים ומחמירים, בעלי דעות שונות והשקפות שונות, אבל השם המקיף את כל יהודי הגולה הוא השם יהודים ותו לא. ומצד השני, כלומר מצד הכנסייה הנוצרית נעשה שם הפרושים למורשה ונשתלשל מדור לדור עד היום הזה.

כמובן מרגישים אנחנו היטב, שיש ל„הפרושים“ הקדמונים גם פרובלימטיקה שבעתיד, וזו משתי פנים: האחת היא פרובלימטיקה פנימית, והשנית פרובלימטיקה חיצונית. — הפרובלימטיקה הפנימית נובעת מן העובדה, שהפרושים הקדמונים הקדישו את כחותיהם ללימוד התורה ושמו כל עיונם לפירוש המקרא, לטיפול המסורתי והקבלה ולייסוד דרכי ההיקש, כלומר ליישר את הנתיבות שעל פיהן תדרש התורה ותקבע ההלכה בכל הדורות ובכל הזמנים. — להביא לכלל התאמה מתמידה נצחיות התורה עם שטף הזמנים והדורות.

הפרובלימה החיצונית היא, להסיר התלויות הבלתי צודקות מכת הפרושים. אין שום ספק שגם הפרושים ההיסטוריים הורכבו מאנשים רבים שונים במעלות ובמדות. אין לך דור שכלו חייב או כלו זכאי, וגם יריביהם של הפרושים לא היו כלם קולעים אל המטרה הנכונה. והעיקר הוא שמפעלם הכביר של הפרושים שקוע בבירור יסודי התורה, והמאור שבתורתם אי אפשר להעיב על ידי הקבלת זרמים חיצוניים ועל ידי התעמולות שמשתמשים במומי יחידים מן הפרושים כדי לזקפם על חשבון תורת ישראל או כלל ישראל. ההיסטוריא מלמדת אותנו, כמה תעמולה עושה, בשעה ששלהבת הקנאה והשנאה עולה ממנה.

בּוּדאַפֶּשֶׁט.

